

Abduvoxidova Marjona
Qarshi davlat universiteti
Xorijiy tillar fakulteti
Tarjima nazariyasi va amaliyoti (ingliz tili) yo'nalishi
1-bosqich talabasi

TARJIMA NAZARIYASI VA AMALIYOTI SOHASIDA ZAMONAVIY AKTDAN FOYDALANISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarjima nazariyasi va amaliyoti sohasida zamonaviy avtomatlashtirilgan tarjima dastaklari (AKT)dan foydalanishning ahamiyati va imkoniyatlari tahlil qilinadi. AKT vositalari tarjima jarayonini tezlashtirish, sifat va aniqlikni oshirish, shuningdek, tarjimonlarning samaradorligini yaxshilash uchun muhim resurs sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada mashinaviy tarjima, kompyuter yordamida tarjima va terminologik boshqaruv kabi AKT vositalarining tarjimada qo'llanilishi, ularning afzalliklari va mavjud cheklovlariga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, AKT vositalarining tarjima nazariyasini amaliyotga tatbiq etishdagi o'rni hamda tarjimonlar uchun zarur bo'lgan raqamli ko'nikmalar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: AKT, tarjima nazariyasi, ingliz tili, talim, zamonaviy texnologiyalar, AT, suni'y intellekt, soha.

Abduvokhidova Marjona
Karshi State University
Faculty of Foreign Languages
Theory and practice of translation (English).
1st stage student

USE OF MODERN ACTS IN THE FIELD OF TRANSLATION THEORY AND PRACTICE

Abstract. This article analyzes the importance and possibilities of using modern automated translation tools (AKT) in the field of translation theory and practice. ICT tools are seen as an important resource for speeding up the translation process, improving quality and accuracy, and improving the efficiency of translators. The article focuses on the use of ICT tools in translation, their advantages and existing limitations, such as machine translation, computer-assisted translation and terminological management. Also, the role of ICT tools in the implementation of translation theory and digital skills necessary for translators will be discussed.

Key words: ICT, translation theory, English language, education, modern technologies, IT, artificial intelligence, industry.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari AKT tarjima nazariyasi va amaliyotida katta o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu texnologiyalar nafaqat tarjimonlarning samaradorligini oshiradi, balki tarjima jarayonini sifatliroq va tezkorroq amalga oshirish imkoniyatini ham taqdim etadi. Ushbu maqolada zamonaviy AKTning tarjima nazariyasi va amaliyotiga ta'siri, uning afzalliklari, kamchiliklari hamda ushbu sohadagi muhim innovatsiyalar haqida batafsil to'xtalib o'tiladi.

AKTning tarjima jarayonida tutgan ahamiyati.

Zamonaviy AKT texnologiyalari tarjima jarayonini avtomatlashtirish, matnlarni tez va sifatli tarjima qilish imkonini beradi.

1. AKTning tarjima jarayoniga ta'siri. Tarjima nazariyasi va amaliyoti sohasida AKT texnologiyalarining joriy etilishi tarjima jarayonini avtomatlashtirishga katta hissa qo'shdi. Masalan, mashinaviy tarjima (MT) tizimlari va kompyuter yordamida tarjima (CAT) dasturlari tarjimonlarga vaqt va

kuchni tejash imkonini beradi. Ushbu texnologiyalar yordamida katta hajmdagi matnlar tez va aniq tarjima qilinadi, shuningdek, ular terminologiya bazalaridan foydalanishni osonlashtiradi. Shu bilan birga, CAT dasturlarida takrorlanadigan soʻzlar va iboralarni avtomatik tanib, tarjimonning yukini yengillashtiradigan xususiyatlar mavjud.

2. Onlayn tarjima va uning oʻzgarishlari. Soʻnggi yillarda sunʼiy intellekt va mashinaviy oʻqitish asosidagi MT tizimlari jadal rivojlandi. Google Translate, DeepL, Yandex. Tarjimon kabi dasturlar turli tildagi matnlarni yanada aniq tarjima qilish imkonini beradi. Neyron tarmoqlar asosidagi tarjima tizimlari matnning kontekstini chuqurroq tahlil qilishi tufayli maʼnoni ancha yaxshiroq uzata oladi. Shunday qilib, AKT nafaqat tarjimonlarning ish unumdorligini oshiradi, balki tarjimalarning sifatini ham sezilarli darajada yaxshilaydi.

3. Onlayn tarjima platformalari va kollektiv tarjima. Zamonaviy AKTlar orqali ishlab chiqilgan onlayn platformalar, masalan, Memsources va Smartling kabi vositalar masofadan ishlovchi tarjimonlar uchun jamoaviy hamkorlik imkoniyatini taqdim etmoqda. Bunda tarjimonlar, muharrirlar va mijozlar birgalikda ishlashlari mumkin, bu esa tarjimaning sifatini oshiradi va jarayonni yanada qulayroq qiladi. Platformalar yordamida tarjimonlar global miqyosda bir-birlari bilan oson aloqa oʻrnatib, muammolarni hal qilishadi va birgalikda ishlash imkoniyatiga ega boʻlishadi.

4. Tarjima va Sunʼiy Intellekt. Sunʼiy intellektning (AI) rivojlanishi tarjima sohasida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. AI asosidagi tarjima tizimlari nafaqat matnni tarjima qiladi, balki uning kontekstini, tilning nozikliklarini ham inobatga oladi. Misol uchun, matndagi til uslubi, mantiqiy tuzilish va oʻxshashliklar AI tizimlari tomonidan tahlil qilinadi va tarjimaga tatbiq etiladi. Bu esa avtomatlashtirilgan tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi.

AKTning tarjima nazariyasida tutgan ahamiyati. Zamonaviy AKT tarjima nazariyasi va amaliyoti sohasida yangi bosqichni ochib berdi. AKTdan samarali foydalanish tarjima jarayonini tezlashtirish va sifatini oshirishga yordam beradi.

1. Tarjima nazariyasida avtomatlashtirishning yangi tamoyillari. AKT texnologiyalari tarjima jarayonini avtomatlashtirish orqali uning nazariy asoslarini qayta shakllantirmoqda. Avtomatlashtirish jarayoni takrorlanadigan tarjima jarayonlarini samaraliroq qilish, tarjimonlarning yukini kamaytirish va ularning diqqatini murakkab matnlarga qaratishga imkon yaratadi. Kompyuter yordamida tarjima (CAT) va mashinaviy tarjima (MT) dasturlari soʻnggi yillarda keng qoʻllanila boshlagan boʻlib, bu dasturlar orqali matnni tez va sifatli tarjima qilish imkoniyati oshdi.

2. Korpus lingvistikasi va tahlil. AKT tarjima nazariyasiga korpus lingvistikasi orqali sezilarli hissa qoʻshmoqda. Bu yondashuv tarjima qilinayotgan til va manba til oʻrtasidagi munosabatlarni aniq va ilmiy oʻrganish imkonini beradi. AKT asosida yaratilgan korpus bazalari, yaʼni millionlab tarjimalarni oʻz ichiga olgan matnlar toʻplami, tarjima nazariyasini ilmiy tahlil qilish uchun qimmatli maʼlumotlarni taqdim etadi. Korpus lingvistikasi matndagi iboralar, grammatik va sintaktik tuzilmalarning qanday oʻzgarishini oʻrganib, nazariy asoslarni aniqroq shakllantirishga yordam beradi.

3. Terminologik bir xillik va lugʻat bazasidan foydalanish. AKT vositalari yordamida terminologiya bazalarining yaratilishi tarjimada bir xillik va aniqroq tarjimani taʼminlaydi. CAT dasturlarida integratsiyalangan lugʻat va terminologiya bazalari tarjimonlarga murakkab va soha ichidagi atamalarni toʻgʻri ishlatishda yordam beradi. Bu tarjima nazariyasiga yangicha yondashuvlarni olib kirib, terminologik aniqlikni saqlash va tarjimonlarning bilim bazasini kengaytirishga yordam beradi.

Tarjima jarayonida AKTning samaradorligi. AKT tarjima nazariyasi va amaliyotiga bir qator afzalliklarni olib kirdi, bu oʻzgarishlar tarjima jarayonini sifatli, tezkor va samarali qilishda katta rol oʻynamoqda.

1. Kontekstual Anglash. Sunʼiy intellekt va AKT yutuqlari tarjima jarayonida kontekstual anglash darajasini oshirib, madaniy va mantiqiy nozikliklarni aks ettirish imkonini beradi. Ayniqsa, murakkab soʻz va iboralarga ega matnlarda bu

xususiyatlar tarjimaning aniq va sifatli chiqishini ta'minlaydi, masalan, biznes yoki tibbiyot matnlarida terminologik xatolarning oldini olishga yordam beradi.

2. Real Vaqtda Tarjima. Nutqdan nutqqa va matndan nutqqa real vaqtda tarjima texnologiyalari xalqaro tadbirlar va sayohatlarda til to'siqlarini bartaraf etishga yordam beradi. Bu biznes va diplomatiya sohalarida, shuningdek, chet ellik mehmonlarga xizmat ko'rsatishda katta ahamiyatga ega.

3. Keng Til Qamrovi va Madaniy Inklusivlik. AKT keng tilda tarjima imkoniyatlarini kengaytirib, kam foydalaniladigan tillarni ham raqamli maydonga olib chiqmoqda. Bu nafaqat tillarning o'qib-yurishini ta'minlaydi, balki madaniy merosni saqlash va rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bunda til qamrovi kengaygani sababli, axborot global miqyosda oson va samarali tarqalmoqda.

Tarjima sohasida AKTning kamchilik tomonlari. Zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari tarjima sohasida bir qator zararlarga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu zararlar quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Madaniy nuanslar etishmasligi. Tarjimonlikda madaniyat va til o'rtasidagi bog'lanish juda muhimdir. AKT, ayniqsa sun'iy intellekt (AI) asosidagi tarjima tizimlari, madaniy jihatlarni to'g'ri aks ettira olmaydi, bu esa brendning global bozoridagi tasviriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kichik bozorlar uchun to'g'ri madaniy moslashuvni ta'minlashda inson tarjimonlarining roli juda muhimdir.

2. Maxsus sohalarda cheklovlar. Sun'iy intellektli tarjima tizimlari, masalan, huquqiy yoki tibbiy sohalarda, aniqlikni saqlashda qiyinchiliklarga duch keladi. Bunday sohalarda har qanday xato jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin, shuning uchun tajribali inson tarjimonlari talab etiladi.

3. Maxfiylik va ma'lumotlar xavfsizligi muammolari. AKT yordamida olingan tarjimalar ko'pincha shaxsiy yoki maxfiy ma'lumotlarni qayta ishlaydi. Bu, o'z navbatida, ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiylik masalalarini keltirib chiqaradi, chunki ba'zi hollarda foydalanuvchilarning roziligi bo'lmasdan ma'lumotlar tarqatilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tarjima nazariyasi va amaliyotiga chuqur ta'sir ko'rsatdi. AKT, xususan, sun'iy intellekt va neyron mashina tarjimasi kabi texnologiyalar, tarjima jarayonlarini tezlashtirib, samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Bu texnologiyalar katta hajmdagi matnlarni qisqa muddatda tarjima qilish imkonini berib, biznes va global muloqotda keng qo'llanilmoqda. Inson va sun'iy intellekt birgalikda ishlaganda, madaniy va lingvistik nozikliklar yaxshiroq aks etadi.

Bundan tashqari, AKT kam ishlatiladigan tillar uchun ham tarjima imkoniyatini oshirib, madaniy xilma-xillikni saqlashga yordam beradi. Real vaqtda tarjima texnologiyalari esa xalqaro muloqotda til to'siqlarini bartaraf etishda muhim o'rin tutadi.

Biroq, AKTning ba'zi kamchiliklari ham mavjud. Sun'iy intellekt asosidagi tarjimalar ko'pincha madaniy jihatlarni hisobga olmagan holda amalga oshiriladi, bu esa ayrim kontekstlarda noaniq yoki noqulay tarjimalar paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.

Qisqa qilib aytganda, zamonaviy AKT tarjima sohasida yuqori tezlik, keng qamrov va arzon xizmatlar kabi afzalliklarni taqdim etsa-da, uning madaniy va maxsus bilim talab qilinadigan sohalarda cheklovlari mavjud. Shu bilan birga, ma'lumotlar xavfsizligi masalasi ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu sohada inson va texnologiya hamkorligi samarali natijaga erishish uchun muhim rol o'ynaydi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati:

1. Bozorova I. J., Abdullayeva S. U. THE DEVELOPMENT AND ANALYSIS OF METHODS OF CREATING ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES FOR CHILDREN WITH DISABILITIES //Институты и механизмы инновационного развития: мировой опыт и российская практика. – 2017. – С. 11-13.

2. Бозорова И. Ж. и др. Технологии создания электронных библиотек и электронных музеев //European Scientific Conference. – 2019. – С. 95-97.
3. Jumanazarovna B. I. The Use of Digital Technologies in the Process of Improving Economic Systems for Accounting for Inventory Items //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 36. – С. 62-65.
4. Bozorova I. Features of information systems of economic accounting of material and technical assets //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. А6. – С. 345-348.
5. Бозорова И. Ж. Принятие решений в сфере финансов в условиях цифровой трансформации //Экономика и социум. – 2023. – №. 1-2 (104). – С. 603-606.
6. Бозорова И. Ж. МЕСТО И РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ //Экономика и социум. – 2024. – №. 2-1 (117). – С. 910-915.
7. Nurfahasdi M. et al. Optimization of Efficiency Mercury (Hg) Removal with Electrocoagulation Using Zinc (Zn) Electrode by RSM Methods //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 497. – С. 01002.
8. Бозорова И. Ж. и др. Принцип работы электрокардиографа и его роль в современной медицине //научные достижения студентов и учащихся. – 2020. – С. 25-27.
9. Бозорова И. Ж. Учёт методов оценки товарно-материальных запасов //INNOVATSION IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING TUTGAN O‘RNI. – 2023. – Т. 1. – №. 1.
10. Бозорова И. Ж. и др. СОЗДАНИЕ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕЧНОЙ СИСТЕМЫ НА ОСНОВЕ QR-КОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ //ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ. – 2020. – С. 26-28.

11. Bozorova I. J. METHODS OF PROCESSING AND ANALYSIS OF BIO SIGNALS IN ELECTROCARDIOGRAPHY //ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННЫХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ И ПОИСК ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ. – 2020. – С. 97-99.
12. Ergash o'g'li Q. F., Jumanazarovna B. I. METHODS OF DISPLAYING MAIN MEMORY ON CACHE //Ответственный редактор. – 2020. – С. 6.
13. Маматмурадова М. У., Бозорова И. Ж., Кодиров Ф. Э. Создание И Эффективное Использование Инновационных Технологий И Ресурсов Электронного Обучения В Непрерывном Образовании //Инновации в технологиях и образовании. – 2019. – С. 301-303.
14. Зохидов Ж. Б. и др. ОБЗОР ОПТИЧЕСКИХ ПЕРЕКЛЮЧАТЕЛЕЙ И ЕГО ВИДЫ //ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОБЩЕСТВА КАК ДРАЙВЕР ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НАУКИ. – 2019. – С. 24-26.
15. Bozorova I. J., Zoxidov J. B., Turdiyeva M. A. STORAGE OF BIOMEDICAL SIGNALS AND FORMATS OF BIOSIGNALS //СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ И ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНЫХ. – 2020. – Т. 116.